Հակոբ Պարոնյան

Մեծապատիվ մուրացկանները

Դ

Այս լուսավորության վրա կես ժամ չանցավ, և Աբիսողոմ աղային ներկայացավ երիտասարդ մը, որ վաճառականի չէր նմաներ . սեղանավորի ալ չէր նմաներ, արհեստավորի ալ չէր նմաներ, գործավորի ալ չէր նմաներ, և վերջապես անանկ բանի մը կը նմաներ, որուն նմանը չկա: Հազիվ երեսուն երկու տարեկան կը թվեր: Կապույտ աչերով, դեղին մազերով զարդարված ըլլալով՝ ուներ նաև երկու մատ մորուք, որ մայրաքաղաքիս մեջ կամ սգո նշան է և կամ չքավորության: Հագուստներն այնքան հին էին, որ հնախույզները զանոնք գնելու համար մեծաքանակ գումար մը կուտային: Սակայն եթե հագուստի մասին վանողական էր, դեմքի մասին քաշողական զորություն ուներ այս անձը: Ծառա եմ մեծապատվությանդ, մեծապատիվ տե՛ր, պոռաց այս երիտասարդն սենյակեն ներս մտնելով և մոտենալով Աբիսողոմ աղային:

Ի՞նչ կա, ի՞նչ կուզեք, հարցուց Աբիսողոմ աղան վախնալով:

Վսեմափայլ տե՛ր, ձեր գալուստն լսելով փութացի հոս գալ, իմ խորին մեծարանացս հավաստին ձեր ոտքերուն տակը դնել:

Ոտքերո՞ւս տակը . շատ աղեկ, դի՛ր, ըսավ Աբիսողոմ աղան, որ կը կարծեր, թե մուճակ բերած էր իրեն:

Շնորհակալ եմ, բարձրապատիվ տեր, ըսավ երիտասարդը, գլուխը բացավ և սեղանին վրա ելավ, կանգնեցավ:

Աբիսողոմ աղան այս տեսարանին առջև բոլորովին շվարած՝ անհամբեր տեսնալ կուզեր, թե ի՞նչ պիտի ըներ այս պարոնը սեղանին վրա:

Երիտասարդն ծոցեն թուղթ մը հանեց և աչերն Աբիսողոմ աղային անկելով՝ բոլոր ձայնովը պոռաց .

Տյարք և տիկնայք . . .

Աբիսողոմ աղան այս ահարկու ձայնեն վախնալով՝ նստած տեղեն երկու կանգուն վեր ցատկեց և չկրնալով ինքզինքը զսպել՝ պոռաց .

Ո՞վ է այս մարդը, հիմարանոցեն փախած խե՞նդ է, թե հիմարանոց երթալու հիմար:

Հայ ազգն, շարունակեց երիտասարդը ձայնը քիչ մը իջեցնելով, այսօր այնպիսի հանդես մը կը կատարե, որ մեր հայրենյաց ամենեն քաջ դյուցազնին նվիրված է . . .

Միտքդ ի՞նչ է, եղբայր . . .

Կար ժամանակ մը, ուր խավարը լուսո դեմ կը կռվեր, տգիտությունը գիտության դեմ, անցյալն ապառնիին դեմ, հրամայականը սահմանականին դեմ, սուրը գրիչի դեմ, ատելությունը սիրո դեմ, կրակը ջուրին դեմ, միսը բանջարեղենին դեմ . իսկ հիմա անցան այն ժամանակները . անոնք անցյալ են, մենք՝ ապառնի, անոնք խավար են, մենք՝ լույս, անոնք տգետ են, և մենք՝ գիտուն, անոնք սուր են, մենք՝ գրիչ, անոնք ատելություն են, մենք՝ սեր, անոնք կրակ են, մենք՝ ջուր, անոնք միս են, մենք՝ բանջարեղեն, անոնք վարունգ են, մենք՝ խնձոր, անոնք փուշ են, մենք՝ վարդ . անցան, անցան այն դարերը, ուր մարդկությունը տգիտության օրորոցին մեջ մեյ մը ասդին, մեյմը անդին կերթար, կուգար . . .

Միտքդ ի՞նչ է, եղբայրս, ես քեզի բան մը չըրի, ի՞նչ կուզես ինծմե, գնա քեզի բարկացնողին զրուցե՛ այդ խոսքերը . . .

Այո՛, մարդկությունը կը շարշարվեր, կը նախատվեր անգութ բռնավորներու ձեռքեն և չեր գիտեր, որու երթալ և որու բողոքել: Տեր ողորմյա . . . տեր ողորմյա,

ըսավ ինքնիրեն Աբիսողոմ աղան, քաշելիք ունինք եղեր . . . ես կրնամ հիմա զինքը սեղանեն վար առնել, բայց կը վախնամ, որ ծոցեն ատրճանակ մը կը հանե և կը զարնե ինծի, վասնզի խիստ բարկությամբ կը խոսի:

Իսկ երբ գիտությունն եկավ, շարունակեց ատենաբանը, և վանեց տգիտությունն, ինչպես լույսն՝ խավարը, սերն՝ ատելությունը, գրիչն՝ սուրը, ապագան՝ անցյալը, այն ատեն, ա՜հ, այն ատեն . . . այո՛, այն ատեն, այո՛, կըսեմ, այն ատեն միայն հասկցվեցավ, որ մարդկություն, ազգ և հայրենիք բառերը բառարանները լեցնելու համար շինված բաներ չէին, այլ ամեն մարդու մտքին մեջ, սրտին մեջ, հոգվույն մեջ երկաթյա տառերով և անջինջ կերպով դրոշմելու բառեր էին . . .

Եղբա՛յր, կաղաչեմ, վար իջի՛ր և այնպես զրուցե՛ ցավդ . . .

Ատենաբանը կայնած տեղը այնպես կը դողար, որ Աբիսողոմ աղային սիրտը կը հատներ, թե գազը գետինը պիտի իյնար:

Ուստի չուզելով այլևս համբերել՝ պոռաց ինքնակոչ ատենաբանին երեսն ի վեր .

Վա՛ր իջիր սըկե:

Կաղաչեմ, մի սաստեր զիս:

Վա՛ր իջիր, ապա թե ոչ . . .

Մի՛ կոտրեր իմ սիրտս, որ ազգին համար կը բաբախե:

Ինչ ըսելիք որ ունիս, եկուր քովս, մարդու պես նստե և ըսե . հոն տեղվանքը ելնել ի՞նչ պիտի ըլլա:

Կաղաչեմ, թո՛ղ տուր վերջացնեմ . ա՜հ, չես գիտեր, թե որչա՛փ կը հուզվիմ, երբ ճառ կկարդամ:

Վա՛ր իջիր:

Ատենաբանը բեմեն կիջնա և կերթա աթոռի մը վրա կը նստի:

Հիմա՛ զրուցե ինծի, միտքդ ի՞նչ է, կըսե Աբիսողոմ աղան բարկությամբ:

Կաղաչեմ, մի բարկանար:

Ի՞նչ կուզես, զրուցե, շո՛ւտ, հիմա՛:

Բարկությամբ մի՛ վարվիր հետս, ոտքդ պագնեմ, սիրտս լեցված է, հիմա կսկսիմ լալ:

Եվ ատենաբանը կսկսի լալ:

Լալու ի՞նչ կա, եղբայրս:

Ծառադ կը փափագի գրականությամբ ազգին ծառայել, բայց այս ազգը շատ ապերախտությամբ կը վարվի յուր գրագետներուն դեմ:

Ատոր մեջ ես ի՞նչ հանցանք ունիմ:

Դուք հանցանք չունիք և թերևս իրավունք ունիք . . . ոտանավոր ունիմ գրած հայրենիքի վրա, սքանչելի կտորներ, պատվական տողեր, որոնց մեջ երևակայությունը, ավյունը, խանդն, հուրն ու բոցը սավառնաթև կը սլանան:

Շատ աղեկ, ատոր համար լալո՞ւ է:

Մեր ազգն անոնց հարգն ու պատիվը չի ճանչնար, զանոնք աղայական բաներ կը կարծե և թող կուտա, որ զանոնք գրողը անոթի մնա:

Ես ի՞նչ ընեմ:

Կաղաչեմ, քաղցրությամբ վարվե՛ հետս:

Ի՞նչ ըրած ունիմ քեզի:

Ձեզի պիտի աղաչեի, որ . . .

Ի՞նչ, շո՛ւտ ըսե . . .

Մի՛ պոռար երեսս ի վար, հոգիդ սիրես, հիմա կսկսիմ լալ . . .

Նորեն սկսավ լալ գրագետը:

Տեր աստված, դուն համբերություն տուր ինծի, ըսավ Աբիսողոմ աղան մեկուսի:

Խնդիրքս սա էր, որ կուզեի տպել տալ քիչ մը առաջ կարդացած ճառս . . .

Գնա տպել տո՛ւր . քու ձեռքեդ բռնող կա՞:

Պիտի խնդրեի ձեր մեծապատվութենեն, որ տպագրության ստակը դուք տայիք:

Ինչո՞ւ . . . ի՞նչ պատճառ կա, որ քու ճառիդ համար ես դրամ տամ: Լսվա՞ծ բան է, որ մեկը իրեն շահուն համար գիրք տպե . և ծախքն Աբիսողոմը տա . . .

Կը խնդրեմ, սիրտս արդեն խոցված է, դուք ալ նոր վերք մը մի՛ բանաք հոս:

Ինչո՞ւ վերք պիտի բանամ եղեր . գնա՛ բանդ, եղբա՛յր, փորձանք եղար գլխուս:

Գիտե՞ք՝ որքան ծանր է գրագետի մը ասանկ խոսքեր լսելը . . .

Չեմ գիտեր և գիտնալ ալ չեմ ուզեր:

Բանաստեղծի մը սիրտը շատ փափուկ է, ամենաթեթև խոսքե մը կվիրավորվի: Այս նյութին վրա ոտանավոր մը գրած ունիմ, կարդամ, մտիկ ըրե՛ք:

Ոտանավոր մտիկ ընելու ժամանակ չունիմ:

Կաղաչեմ, ոտանավորիս հետ խստությամբ մի՛ վարվիք . այն ոտանավորին համար, զոր դուք չեք ուզեր մտիկ ընել, երկու ամիս աշխատած եմ ես և երբ որ անոր նախատվիլը տեսնեմ, արժանապատվությունս կը վիրավորվի: Կաղաչեմ, ոտանավորիս համար գեշ մի գրուցեք . . . : Կը խնդրեմ, թույլ տվեք ինձ կարդալ զայն անգամ մը . . .

Ես ոտանավոր մտիկ ընելու չեկա հոս:

Շատ լավ . ողբերգություն մը գրած եմ, անոր վրայեն անցնինք: Չեմ ուզեր . ես անոթի եմ հիմա, կերակուր պիտի ուտեմ:

Շատ լավ, ուտելիքի վրա ատենաբանություն մը ընեմ:

Ժամանակ չունիմ մտիկ ընելու:

Կաղաչեմ, այդ խոսքը ուրիշ անգամ մի՛ ըսեր, ատկե ավելի ծանր խոսք չկա հեղինակի մը համար, որ յուր մեկ աշխատասիրությունն ուրիշի կարդալու փափագ կը հայտնե: Կը խնդրեմ, բարձրապատիվ տեր, քաղցրությամբ վարվեցեք հեղինակներու հետ:

Գլխուս վրա՞ նստեցունեմ քեզի:

Ոտքդ պագնեմ, մի ծաղրեք զիս, ինչո՞ւ ձեր գլխուն վրա նստեցունեք:

Ի՞նչ ընեմ հապա, քսակս քեզի՞ տամ՝ հեղինակներու հետ քաղցրությամբ վարված ըլլալու համար:

Ո՛չ, միայն ճառիս տպագրության ծախքը:

Քան՞ ոսկիով կը լմննա գործդ:

Չորս ոսկիով կը լմննա, բան մը չէ, իմ Մեկենասս պիտի ըլլաս, ես ալ քու անունդ ոտանավորով մը գրքույկին ճակատը պիտի դնեմ:

Ճակա՞տը դնես պիտի:

Այո՛:

Ինչո՞ւ համար:

Որպեսզի ամեն մի մարդ գիտնա, թե ձեր ստակովը տպված է այն գիրքը:

Շատ լավ, պատասխանեց Աբիսողոմ աղան և քսակեն չորս ոսկի հանեց, տվավ: Հեղինակն հազար հարգանք մատուցանելով՝ դուրս ելավ:

Աբիսոզոմ աղան ետևեն կանչեց զինքը և հարցուց .

Չկրնա՞ր ըլլար, որ գրքին ճակատը սպասավորներուս ալ անունները դնես և իմացունես ազգին, որ Աբիսողոմ աղան կովեր, ոչխարներ, էշեր և ագարակներ ունի յուր քաղաքին մեջ:

Ադ ձեր ըսածները հովվերգության ճյուղին կը վերաբերին:

Չեմ հասկնար:

Ատոնց վրա ոտանավորներ կը գրվի . եթե փափագիք ոտանավոր մը շինեմ:

Ի՞նչ ընեմ ոտանավորը:

Լրագրին մը մեջ տպել կուտաք:

Կը տպե՞ն:

Ինչո՞ւ չպիտի տպեն . եթե կես ոսկի տալու ըլլաք, քառասուն անգամ կը տպեն: Շատ աղեկ . ադ ըսածդ գրե՛:

Գլխուս վրա:

Բայց աղվոր բան մը ըլլա:

Շատ լավ:

Այնպես որ տեսնողը հավնի:

Հարկա՛վ:

Վաղը առտու կը բերե՞ք:

Վաղը առտո՞ւ . . . ի՞նչ կըսեք . . . մեկ ամիսեն հազիվ կրնամ պատրաստել:

Մե՞կ ամիսեն:

Հազիվ . ոտանավորը կարդալը դյուրին է, բայց գրելը՝ դժվար: Գեղեցիկ ոտանավորի մը համար քիչեն քիչ երկու ամիս պետք է:

Ի՞նչ կըսեք . . .

Այո՛, բայց ես կաշխատիմ ամիսե մը լմնցնել:

Ատ ի՞նչ դժվար բան է եղեր:

Ի՞նչ կարծեցիք հապա . երկու ամիս պիտի սպասեմ, որ մուսաս գա և ներշնչե ինծի, որպեսզի գրեմ . առանց մուսայի ոտանավոր չի գրվիր:

Եթե այդ մուսան գալու չըլլա՞ . . . :

Անպատճառ կուգա:

Չկրնա՞ր ըլլալ, որ նամակ մը գրես և աղաչես իրեն, որ շուտ մը գա և դուն ալ երկու ամիս չսպասես:

Անիկա ինքնիրեն կուգա, նամակի պետք չունի, մեծապատիվ տեր:

Ո՞ւր կը նստի . . . շատ հեռո՞ւն է:

Այո՛, շատ հեռու է, բայց կուգա:

Ցամաքե՞ն, թե ծովեն:

Չէ՛, մեծապատիվ տեր, չէ՛:

Ո՞վ է ուրեմն սա գետնին տակն անցնելու մարդը . . . ուսկի՞ց պիտի գա . . . ըսե, որ ճամփա մը մտմտանք ու բերել տանք . . . Եթե մեկ երկու ոսկի տանք, այս շաբաթ կուգա՞:

Այ՛ո, երկու ոսկի տալուդ պես գործը կը դյուրանա, և մուսաս այս շաբաթ վազելով կուգա, պատասխանեց անմուսա բանաստեղծը ոսկի բառը լսելուն պես:

Գրե՛ ուրեմն իրեն, իմ կողմես ալ հատուկ բարևներ ըրե և ըսե, որ Աբիսողոմ աղան քեզ տեսնել կուզե:

Գլխուս վրա: Մնայք բարյավ, տեր, շնորհակալ եմ ձեզմե, ծառա եմ ձեր մեծապատվությանը և կաղաչեմ ընդունիք . . .

Ոչ, ըսավ Աբիսողոմ աղա բարկությամբ, ա՛լ երկար ըրիր, ահա ինչ որ ըսիր, ընդունեցի և դեռ ի՞նչ կուզես, որ ընդունիմ . . . Խորին հարգանացս հավաստիքը, տեր . . . որով մնամ ձեր մեծապատվության ամենախոնարհ ծառա:

Շատ աղեկ:

Մեկնեցավ բանաստեղծն՝ երկու ոսկիով բերել տալ խոստանալով մուսան, զոր ոմանք ավելի աժան գնով բերել կուտան: Մուսայի մ՝ օրականն հյուսնի մ՝ օրականեն ավելի չէ այժմ:

Աբիսողոմ աղան, ինչպես գիտեցին ընթերցողներն, կը մոռնար յուր անոթությունն ամեն անգամ, որ մեկն անոր խոսք կուտար անունը լրագրի մեջ անցունելու և կամ եկեղեցվո մեջ ծանուցում ընելու, ինչպես նաև յուր քսակին բերանը կը բանար և դրամով կը վարձատրեր ամեն անոնք, որ իրեն կը խոստանային անունն ժողովրդյան մեջ տարածելու: Փառասիրությունն ալ տեսակ մը անոթություն է, զոր դրամով կը կշտացունեն մարդերը: Լրագիրներու մեջ գրվելու փառասիրությունն, զոր ոմանք մոլություն կը համարեն, և ոմանք առաքինության կարգը դասել կը փափագին, և որ մեր ժողովրդյան ամեն դասերուն մեջ կը գտնվի այսօր, տիրած էր նաև Աբիսողոմ աղային վրա, որ բանաստեղծին մեկնելեն ետքը փոխանակ յուր անոթությանը վրա խորհելու՝ սկսավ ոտանավորին վրա միտք հոգնեցունել:

Արդյո՞ք , հարցուց ինքնիրեն, ոտանավորն ուզածիս պես պիտի ըլլա՞ . սա մարդու մուսան քանի մ՝ օրեն պիտի գա՞ . և եթե չգա, անոր տեղն ուրի՞շ մը բերելու է . . . :

Այս հարցումներն կուղղեր իրեն, երբ տան տիկինը ներս մտնելով ըսավ .

Կերակուրը պատրաստ է, հրամմեցե՛ք, Աբիսողոմ աղա:

Ըստ տաճկաց ժամը գիշերուան չորսը զարկած էր։